

LAGUTSKOTTETS BETÄNKANDE 9/2005 rd

Regeringens proposition med förslag till lagstiftning om fängelse och villkorlig frigivning

INLEDNING

Remiss

Riksdagen remitterade den 15 december 2004 en proposition med förslag till lagstiftning om fängelse och villkorlig frigivning (RP 262/2004 rd) till lagutskottet för beredning.

Lagmotion

I samband med propositionen har utskottet behandlat en lagmotion med förslag till lag om upphävande av 2 kap. 13 § 1 mom. lagen om verkställighet av straff (LM 149/2003 rd — Marja Tiura /saml m.fl.), som remitterades till utskottet den 17 februari 2004.

Utlåtande

I enlighet med riksdagens beslut har grundlagsutskottet lämnat utlåtande i ärendet (GrUU 21/2005 rd). Utlåtandet har bifogats detta betänkande.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- tf. avdelningschef Jarmo Littunen, regeringsråd Jussi Pajuojä och utvecklingschef Jouko Laitinen, justitieministeriet
- biträdande justitieombudsman Ilkka Rautio, riksdagens justitieombudsmans kansli
- budgetsekreterare Juha Majanen, finansministeriet
- polisöverinspektör Eero Laine, inrikesministeriet

- överinspektör Anne Hujala och regeringssekreterare Päivi Kaartamo, social- och hälsovårdsministeriet
- justitieråd Anja Tulenheimo-Takki, högsta domstolen
- president Lauri Melander, Helsingfors hovrätt
- tf. tingsdomare Petteri Kosonen, Riihimäki tingsrätt
- lagman Heikki Nousiainen, Vanda tingsrätt
- förvaltningsrättsdomare Veijo Tarukannel, Tavastehus förvaltningsdomstol
- statsåklagare Matti Nissinen, Riksåklagarämbetet
- häradsfogde Olli Sippola, Exekutionsverket i Åbo härad
- chef för juridiska enheten Paavo Siltanen, brottspåföljdsverket
- generaldirektör Esa Vesterbacka och överläkare Heikki Vartiainen, fängenvårdsväsendet
- överinspektör Heimo Kangaspunta, kriminalvårdsväsendet
- direktör Kirsti Nieminen, Kervo fängelse
- direktör Sauli Hautakangas, Uleåborgs fängelse
- direktör Anna-Katrina Grönholm, Riihimäki fängelse
- direktör Jaakko Kopra, Vilppula fängelse
- överläkare Hannu Lauerma, sinnessjukhuset för fångar
- advokat Risto Kyytinen, Finlands Advokatförbund
- generalsekreterare Kristiina Kouros, Förbundet för mänskliga rättigheter
- sekreterare, vaktchef Reima Laakso, Vankilavirkailijain Liitto VVL ry

- projektchef Matti Hytönen, KRIS-Suomi ry
- överläkare Antti Holopainen, A-klinikstiftelsen
- ombudsman Jukka Mäki, Kriminaalihuollon tukisäätiö KRITS
- professor Eero Backman
- professor Dan Frände
- politices kandidat Kimmo Hypén
- professor Pekka Koskinen
- politices kandidat Sonja Kurtén-Vartio
- professor Raimo Lahti
- docent, juris doktor Tapio Lappi-Seppälä
- professor Martti Majanen
- professor Kimmo Nuotio

- professor Ari-Matti Nuutila
- professor Matti Tolvanen
- professor Terttu Utriainen
- professor Pekka Viljanen.

Samband med andra handlingar

I samband med denna proposition har utskottet behandlat propositionerna RP 261/2004 rd och RP 263/2004 rd. Utskottet har haft tillgång till grundlagsutskottets utlåtande GrUU 20/2005 rd om sistnämnda proposition när det formulerat betänkandet.

PROPOSITIONEN OCH LAGMOTIONEN

Propositionen

Propositionen ingår i en genomgripande översyn av lagstiftningen om verkställighet av fängelsestraff. De nuvarande huvudreglerna för villkorlig frigivning av fångar föreslås bli bevarade. Fångar ska i regel friges villkorligt när de har avtjänat två tredjedelar eller hälften av straffet.

Regeringen vill slopa systemet för villkorlig frigivning av unga gärningsmän där fångarna ska friges när de har avtjänat en tredjedel av straffet. De som begått ett brott före 21 års ålder ska kunna friges när de avtjänat hälften av straffet.

Ett led i den progressiva frigivningen är att fångar ska kunna placeras i övervakad frihet på prov utanför fängelset. Det kräver att fångarna förbinder sig att iaktta de villkor som meddelats dem. Prövofriheten ska kunna övervakas med tekniska anordningar.

Livstidsfångar ska kunna friges villkorligt tidigast när de har avtjänat tolv år av straffet. De som begått ett brott före 21 års ålder ska kunna friges villkorligt från livstids fängelse tidigast när de avtjänat tio år av straffet. Helsingfors hovrätt beslutar om villkorlig frigivning. Om en

livstidsfänge inte friges villkorligt, ska saken med två års intervaller på nytt kunna hänskjutas till hovrätten.

Det nuvarande tvångsinrättningssystemet föreslås bli ändrat så att hela straffet ska avtjänas i fängelse. Den som avtjänar hela straffet i fängelse kan genom beslut av Helsingfors hovrätt friges villkorligt efter att ha avtjänat fem sjättedelar av straffet, om han eller hon inte längre anses vara synnerligen farlig för andras liv, hälsa eller frihet. Med reformen föreslås fängelsedomstolen bli nedlagd.

Regeringen föreslår att en domstol skall bestämma om det reststraff som skall verkställas. Ett gemensamt fängelsestraff ska bestämmas för reststraff och straff för brott som begåtts under prövotiden.

Lagarna avses träda i kraft den 1 januari 2006.

Lagmotionen

I lagmotion LM 149/2003 rd föreslås att ett system med s.k. realstraff ska införas för att verkställa fängelsestraff. Det innebär att fången avtjänar hela sitt fängelsestraff för viss tid.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Allmän motivering

Regeringens förslag till principiell lösning är att det nuvarande systemet för verkställighet av fängelsestraff som inbegriper villkorlig frigivning ska bibehållas och utvecklas. Därmed föreslår den inte att s.k. realstraff ska införas. I det systemet bestämmer domstolen direkt den tid som ska avtjänas i en straffanstalt.

Systemet med realstraff är främmande för vårt finländska straffsystem. För tillfället är det bara verkställigheten av förvandlingsstraff för böter som representerar ett renodlat system med realstraff i och med att hela straffet avtjänas i fängelse och att de som befrias från att avtjäna straff därefter inte längre kan utsättas för övervakning eller andra åtgärder. Som regeringen påpekar i propositionen (s. 17/I) kan fördelen med realstraffssystemet anses vara att det är tydligt och entydigt. Ett renodlat realstraff lyfter dessutom fram domstolens roll eftersom domen alltid verkställs som sådan.

Med tanke på syftet med ett straff accentuerar systemet med realstraff åtminstone i någon mån att straffet uttryckligen är avsett att sona ett brott. Systemet gör klar skillnad mellan fängelse och frihet och därför kan det samtidigt leda till att vissa aspekter på fången och hans eller hennes återanpassning i samhället ådrar sig relativt lite uppmärksamhet. Som utskottet ser det är de största fördelarna med ett system med villkorlig frihet att det direkt efter frigivningen medger olika slag av åtgärder för att stödja den frigivnes möjligheter att leva utan kriminalitet. Villkorlig frihet innebär å andra sidan också risk för att det ska förordnas att det kvarvarande straffet, det s.k. reststraffet, ska verkställas på grund av ett nytt brott under prøvotiden, vilket är en bidragande orsak till att avhålla sig från nya brott. Vidare kan villkorlig frihet anses uppmuntra till sakligt beteende i fängelset oberoende av att frigivningen både i detta nu och enligt det föreliggande förslaget är i någon mån schematisk. På denna punkt råder alltså den aktuella reformen inte bot på problemen i systemet med villkorlig frigivning.

Systemet med realstraff kommer också att få avsevärda praktiska konsekvenser inte minst i övergångsfasen. Av propositionens motivering (s. 16—17) framgår nämligen att en övergång till systemet med realstraff beroende på genomförandet antingen innebär betydligt fler fångar eller kräver en omfattande översyn av straffskallorna och leder den vägen till en långt utdragen lagstiftningsprocess.

Av orsakerna ovan och av både principiella och praktiska skäl tillstyrker lagutskottet den principiella lösningen i propositionen. Utskottet tillstyrker lagförslaget men med följande anmärkningar och ändringsförslag.

*Detaljmotivering***1. Lag om ändring av strafflagen***2 c kap. Om straffen*

5 §. Definition och bestämmande av villkorlig frigivning. I paragrafens 1 mom. definieras begreppet villkorlig frigivning. I momentets andra mening hänvisas till en förestående lag om verkställigheten av övervakningen av villkorlig frihet. Samma hänvisning ingår i kapitlets 13 § och därför föreslår utskottet att den stryks i denna paragraf.

I 2 mom. föreskrivs när villkorlig frigivning är möjlig. Enligt huvudregeln är det möjligt att bli villkorligt frigiven när två tredjedelar av straffet har avtjänats. En fånge som har dömts för ett brott som han eller hon har begått före 21 års ålder eller en fånge som under tre år före brottet inte avtjänat ett fängelsestraff i ett fängelse ska friges villkorligt när hälften av straffet är avtjänat.

I 5 kap. 9 § i den gällande lagen om verkställighet av straff föreskrivs att en ung fånge som förordnats till ungdomsfängelse kan friges villkorligt när han eller hon avtjänat en tredjedel av straffet. I praktiken betyder detta därmed att lagstiftningen skärps för många unga brottslingar. Förslaget har i första hand motiverats (s. 41)

med att unga brottslingar i dag behandlas olika beroende på om villkoren för att döma dem till ungdomsfängelse i deras fall uppfylls eller inte. I den allmänna motiveringen (s. 32) hänvisas dessutom till att regeln med en tredjedel av straffet som villkor för villkorlig frigivning av ungdomsfångar är exceptionell och att systemets enkelhet talar för att alla som inte fyllt 21 år blir frigivna efter att ha avtjänat hälften av straffet.

Utskottet anser att en skärpning av straffsystemet inte på ett acceptabelt sätt kan motiveras med en förenkling av det, inte minst med hänsyn till att det uttryckligen gäller unga människor. Om jämlikhetsproblemet med villkoren för att döma unga till fängelsestraff rättas till följer det inte heller på något sätt att straffsystemet bör ändras uttryckligen i en strängare riktning. Utskottet har bedömt förslaget utifrån det faktum i propositionens motivering (s. 27/I) att ett fängelsestraff innebär en allvarlig risk för utslagning för de unga och att det därför är motiverat att särbehandla unga i åldern 18—20 år också vad gäller längden på de straff som ska avtjänas i fängelse. Om en person som begått ett brott i unga år ändå döms till ovillkorligt fängelsestraff bör fängelsetiden för att hindra utslagning och en fängelsepiral göras så kort som möjligt med tanke på straffsystemets allmänna acceptabilitet och inte minst den brottsliga gärning som ligger till grund för domen. I sin bedömning av förslaget har lagutskottet likaså fäst sig vid grundlagsutskottets ståndpunkt att det inte är lämpligt att införa strängare straff för personer under 18 år med tanke på konventionen om barnets rättigheter (FördrS 59—60/1991). I artikel 37.b i konventionen sägs att fängslande av ett barn endast får användas som en sista utväg och för kortast möjliga tid.

På dessa grunder föreslår lagutskottet att den som dömts för ett brott som han eller hon begått före 21 års ålder kan friges villkorligt när en tredjedel av straffet är avtjänat förutsatt att han eller hon under tre år före brottet inte har avtjänat ett fängelsestraff i ett fängelse. Om villkoret inte uppfylls kan den som avtjänar ett straff för ett sådant brott bli villkorligt frigiven efter att ha avtjänat hälften av straffet.

Utskottet har uppmärksammat praxis enligt motiveringen till 2 mom. (s. 40/II) att det inte är ett hinder för att tillämpa en lägre kvotdel för villkorlig frihet att en person under de tre år som föregår brottet har suttit i fängelse för att avtjäna förvandlingsstraff för böter eller straff för civiltjänstgöringsbrott (1723/1991). En sådan omständighet är enligt utskottets mening så viktig för dens rättsliga ställning som tas in för att avtjäna ett straff att den bör framgå av lagen. Därför föreslår utskottet att 2 mom. kompletteras med en bestämmelse om detta.

6 §. Villkorlig frigivning i fråga om ett gemensamt fängelsestraff. I paragrafen föreskrivs när en fänge kan bli villkorligt frigiven i det fall att han eller hon avtjänar ett gemensamt fängelsestraff för brott som vart för sig enligt 5 § skulle leda till villkorlig frigivning vid olika tidpunkter. Enligt regeringens förslag ska det strängare alternativet för den dömde i så fall tillämpas. Till följd av den under 5 § föreslagna ändringen föreslår utskottet att formuleringen i 6 § ses över.

Utskottet har uppmärksamgjorts på att den föreslagna bestämmelsen innebär att också kvantitativt och kvalitativt rätt obetydliga brott som någon begått efter att ha fyllt 21 år i vissa fall kan betyda en avsevärt mycket längre vistelse i fängelset eftersom de särskilda kvotdelarna för unga brottslingar inte tillämpas på den dömde. Det är i själva verket en mycket schematisk lösning att tillämpa den största kvotdelen i paragrafen, menar utskottet. De uppgifter som finns att tillgå räcker emellertid inte till för att utskottet nu ska kunna föreslå en ändring i paragrafen. Därför är det nödvändigt att justitieministeriet särskilt utreder om inte villkorlig frigivning i de situationer som avses i paragrafen kunde utgå t.ex. från vilket brott som anses förtjäna det strängaste straffet när gemensamt fängelsestraff döms ut eller hur de brott som lett till gemensamt fängelsestraff kunde prioriteras på ett annat sätt i relation till de omständigheter som ligger till grund för kvotdelarna för villkorlig frigivning. Om utredningen visar att den schematiska modellen kan frångås, bör riksdagen med det snaraste föreläggas en proposition om detta.

8 §. *Övervakad frihet på prov.* I 1 mom. föreskrivs om placering av en fånge i övervakad frihet på prov. I lagen föreslås inga bestämmelser om själva den övervakade friheten på prov. Men grundlagsutskottet poängterar i sitt utlåtande att bestämmelsen bör kompletteras med en passus om detta.

Av propositionens motivering (s. 33/I) framgår att övervakningen ska ske med olika tekniska anordningar. Men på grund av den snabba tekniska utvecklingen har man velat lämna frågan om metoder öppna i lagen. Lagutskottet hänvisar till grundlagsutskottets utlåtande och föreslår att paragrafen kompletteras med att övervakningen ska genomföras med tekniska anordningar eller i övrigt intensivare än normalt på något särskilt sätt. Det handlar om sådan särskilt övervakad frihet på prov t.ex. när en person under denna tid får missbrukarvård i en institution utanför fängelset. Utskottet vill i detta sammanhang också understryka att om samförstånd senare nås om vilket slag av tekniska anordningar som ska användas för övervakning av frihet på prov, måste bestämmelsen preciseras ytterligare för att en enhetlig övervakningspraxis ska uppstå.

I 2 mom. föreskrivs om villkoren för övervakad frihet på prov. Enligt 1 punkten bör friheten grunda sig på en plan för strafftiden enligt 4 kap. 6 § i fängelselagen. Grundlagsutskottet framhåller i sitt utlåtande om fängelselagen (GrUU 20/2005 rd) att det inte är lämpligt att hänvisa till att planen för strafftiden är juridiskt förpliktande. Lagutskottet hänvisar till utlåtandet och föreslår att 1 punkten också här ändras så att friheten främjar genomförandet av en plan för strafftiden. Situationen är den här åtminstone när fritiden på prov uttryckligen nämns i planen för strafftiden.

Ett annat villkor i 2 mom. 3 punkten är att fången förbinder sig att avstå från berusningsmedel och dopningsmedel och förbinder sig att genomgå kontroll av drogfrihet enligt 16 kap. 7 § 3 mom. i fängelselagen.

Enligt utskottets mening är det tvetydigt vad som ska betraktas som dopningsmedel. Därför föreslår det att bestämmelsen hänvisar till dop-

ningsmedlen i 44 kap. 16 § i strafflagen. Det svarar också mot syftet med motiven till den föreslagna fängelselagen (RP 263/2004 rd). Samtidigt har utskottet ersatt ordet "berusningsmedel" med "rusmedel" som också används i den föreslagna fängelselagen.

Paragrafens 6 mom. innehåller en hänvisning till bestämmelserna om sökande av ändring i fängelselagen. Grundlagsutskottet anser i sitt utlåtande att bestämmelsen om villkorlig frigivning bör kompletteras med en hänvisning till bestämmelsen om den beslutsfattande myndigheten i den föreslagna fängelselagen. För klarhetens skull vill lagutskottet ta in en hänvisning också i den föreliggande paragrafen till kapitlet om beslutsbefogenheter i den föreslagna fängelselagen.

9 §. *Uppskov med villkorlig frigivning.* Paragrafen föreskriver om de förutsättningar under vilka villkorlig frigivning av en fånge kan uppskjutas. I 4 mom. finns en hänvisning till 20 kap. om ändringssökande i den föreslagna fängelselagen. Grundlagsutskottet anser i sitt utlåtande att hänvisningen för tydlighetens skull bör kompletteras med en hänvisning till bestämmelsen i förslaget till fängelselag om den myndighet som fattar beslut om uppskov. Lagutskottet föreslår att en sådan hänvisning fogas till bestämmelsen.

10 §. *Villkorlig frigivning från fängelse på livstid.* Paragrafen anger på vilka villkor som en person som dömts till fängelse på livstid kan frigges villkorligt. Enligt huvudregeln i 1 mom. ska tolv år av straffet vara avtjänat, men om den dömda begått brottet före 21 års ålder kan han eller hon frigges villkorligt när tio år av straffet är avtjänat.

Uttrycket "suoritettuaan rangaistuksesta", på svenska "när han eller hon avtjänat ... av straffet", kan ge upphov till tolkningssvårigheter särskilt i förhållande till vissa bestämmelser i den nya fängelselagen. Enligt 3 kap. 3 § 2 mom. i fängelselagen börjar i de fall att den dömda är häktad i målet fängelsestraffet avtjänas den dag då domen som ligger som grund för verkställigheten avkunnades eller gavs. Bestämmelsen av-

ser att dra upp gränsen mellan häktning och fängelse. De som döms till livstids straff sitter normalt häktade innan de börjar avtjäna sitt straff. Med hänsyn till livstidsfångarnas rättsliga ställning är det viktigt att det inte föreligger någon oklarhet om att häktningstiden ska vägas in i beslutet om villkorlig frigivning. Därför föreslår utskottet att uttrycket "avtjänat straffet" byts ut mot "fängelsetiden", som används både i 12 § i den nu föreliggande lagen och i 14 kap. 3 § i fängelselagen.

I 2 mom. räknas upp de bedömningskriterier som ska beaktas när beslut fattas om villkorlig frigivning från fängelse på livstid. Med samma argument som under 8 § 2 mom. föreslår utskottet att iakttagandet av planen för strafftiden byts ut mot utfallet av planen.

Paragrafens 3 mom. tillåter att en fänge försätts i övervakad frihet på prov. Eftersom denna frihet på prov föregår villkorlig frigivning har utskottet omformulerat början av momentet.

11 §. Avtjänande av hela straffet i fängelset. I paragrafen anges de villkor på vilka en domstol kan besluta att den dömd ska avtjäna hela strafftiden i fängelse. I 1 mom. 1 punkten räknas upp de brott som kommer i fråga. I förteckningen nämns också människorov. Men i och med den lag om ändring av strafflagen som trädde i kraft den 1 augusti 2004 har rekvisitet i fråga bytts ut mot rekvisitet grov människohandel. Den sistnämnda bestämmelsen har i viss mån en något större räckvidd än rekvisitet människorov även om straffskalorna är desamma (se RP 34/2004 rd, s. 97). Utskottet har därför bytt ut "människorov" i förteckningen mot "grov människohandel".

Utskottet har fäst sig vid 1 mom. 2 punkten där ett av villkoren för att hela straffet ska avtjänas i fängelse är att gärningsmannen under de tio år som föregick brottet gjort sig skyldig till brott som nämns i 1 punkten, eller det brott som nämns i 1 punkten har begåtts inom tre år efter att han eller hon frigivits från avtjänande av hela strafftiden i fängelse eller fängelse på livstid eller han eller hon har frigivits villkorligt på det sätt som avses i 12 § 1 mom. Som bestämmelsen

är formulerad är det inte helt entydigt om villkoren uppfylls av att personen över lag dömts för ett i 1 punkten nämnt brott eller om det dessutom krävs att straffet för brottet varit fängelse i minst tre år. Utskottet påpekar att det redan på grund av exempelvis bestämmelserna om gemensamt straff inte går att avgöra vilka straffen är för de olika brotten. Därför bör punkten i konsekvensens namn tolkas så att det räcker med att personen inom de i punkten nämnda tiderna gjort sig skyldig till ett i 1 punkten nämnt brott för att villkoret ska uppfyllas.

I 2 mom. anges när 1 mom. blir tillämplig på gemensamt fängelsestraff. När en domstol dömer ut ett gemensamt fängelsestraff kan den besluta att den dömd ska avtjäna hela straffet i fängelse, förutsatt att åtminstone ett av brotten är ett brott som nämns i 1 mom. 1 punkten. Också på denna punkt lämnar bestämmelsen rum för tolkning. Med tanke på vilka konsekvenser det i paragrafen avsedda beslutet får för gärningsmannen, är det enligt utskottets mening helt klart att det inte räcker med att ett gemensamt straff på minst tre år döms ut. Dessutom måste det krävas att straffet, separat dömt, för ett eller fler av de i 1 mom. 1 punkten nämnda brotten hade blivit fängelse på viss tid, minst tre år. Utskottet föreslår att momentet tydliggörs i enlighet härmed.

12 §. Ny domstolsbehandling. Enligt 1 mom. ska den som förordnats att avtjäna hela strafftiden friges villkorligt efter att ha avtjänat fem sjättedelar av straffet, om han eller hon inte längre ska anses vara synnerligen farlig för någon annans liv, hälsa eller frihet. Villkorlig frigivning kan ske tidigast när det förflutit fem år av fängelsetiden.

Endast gärningsmän som dömts till fängelsestraff på minst tre år kan på vissa tilläggsvillkor förordnas att avtjäna hela strafftiden. Grundlagsutskottet påpekar i sitt utlåtande att enligt de föreslagna reglerna kan bestämmelserna om villkorlig frigivning och möjligheten att föra saken till domstol på nytt över huvud taget inte tillämpas, om en person fått en fängelsedom på 3—5 år. En schematisk regel kan leda till märkliga situationer med tanke på fångarnas inbördes jäm-

ställdhet, framhåller utskottet. Dessutom, menar grundlagsutskottet, kan regleringen komma att tas upp för bedömning i organen för övervakning av de internationella konventionerna om mänskliga rättigheter därför att en fånge som avtjänar ett straff på 3—5 år saknar möjligheter att underställa lagligheten i ett frihetsberövande som delvis baserar sig på en bedömning av fångens farlighet för ny granskning i domstol. Grundlagsutskottet har därför uppmanat lagutskottet att allvarligt överväga möjligheten att stryka regeln om fem år ur lagförslaget eller att justera regleringen så att tidsbestämmelserna i 11 och 12 § motsvarar varandra.

Att förordna en person att avtjäna hela strafftiden är en exceptionell åtgärd som bygger på ett hurdant brott gärningsmannen begått och på en farlighetsbedömning utifrån detta. Med hänsyn till att gärningsmannen är farlig ser lagutskottet ingen anledning till att den ovillkorliga bestämmelsen om tidigaste tidpunkt för villkorlig frigivning stryks helt. Utskottet föreslår följaktligen att det ovillkorliga antalet år blir tre som i 11 § 1 mom.

13 §. Prövotid i villkorlig frihet. Utskottet har ändrat terminologin i 2 mom. för att det ska motsvara uttrycket "den som dömts till fängelse på livstid" i 10 §.

14 §. Beslut om verkställighet av reststraff. I paragrafen föreskrivs när en domstol kan besluta att ett reststraff ska verkställas, antingen helt eller delvis, eller lämnas utan verkställighet.

Som det framgår av propositionsmotiven (s. 25 och s. 51/I) är praxis vad gäller verkställighet av reststraff schablonmässig i Finland. Vad lagen än säger avtjänas reststraffet enligt vedertagen praxis en månad oavsett hur långt reststraffet är. Detta kan inte anses acceptabelt, inte minst med hänsyn till den allmänna tilltron till verkställigheten av straff. Därför är det föreslagna nya sättet att fastställa längden på reststraffet en avgjord förbättring jämfört med nuläget när reststraffet återintar sin plats bland de straffrättsliga påföljderna. Eftersom den nya modellen medger flexibilitet kan domstolen

väga in alla adekvata omständigheter när den fastställer längden på det reststraff som ska verkställas. Som en följd härav kan det också bli fråga om långa strafftider när reststraffet verkställs. Samtidigt bidrar förfarandet till att göra de som avtjänar reststraff mer jämlika.

Den föreslagna modellen går ut på att domstolen med iakttagande av 7 kap. i strafflagen bestämmer ett gemensamt fängelsestraff utifrån det straff som döms ut för det brott som begåtts under prövotiden och det reststraff som ska verkställas samt de fängelsestraff som eventuellt samtidigt döms ut för andra brott. Lagutskottet ställer sig bakom lösningen i propositionen bland annat för att den är så flexibel. Men samtidigt vill utskottet påpeka att trots propositionsmotiven är det i högsta klart oklart hur det är tänkt att modellen ska tillämpas. När domstolen mäter ut ett gemensamt straff utifrån ett nytt straff begånget under prövotiden och reststraffet handlar det nämligen inte om en sådan sammanräkning av brotten för vilken strafflagens 7 kap. i tiden stiftades. Enligt 7 kap. 5 § 2 mom. om utmätning av ett gemensamt straff ska domstolen utmäta ett sådant gemensamt straff att det står i ett rättvist förhållande till antalet brott samt deras grovhet och inbördes samband. I fråga om reststraff kan det emellertid handla om ett brott begånget flera år tidigare och då kan dessa utmättningsbestämmelser inte tillämpas på utmätningen av ett reststraff som ska verkställas på samma sätt som på utmätning av ett egentligt gemensamt straff.

Av propositionsmotiven får man också klart och tydligt den uppfattningen att reststraff inte är jämförligt med det "straff för brott" som avses i strafflagens 7 kap. 5 § 2 mom. Därmed kan det inte heller utgöra det i nämnda lagrum avsedda strängaste straff som läggs till grund för utmätning av ett gemensamt straff. Utmätningen av ett reststraff som ska verkställas är med andra ord på ett eller annat sätt alltid accessoriskt i förhållande till ett nytt under prövotiden begånget brott. Detta är naturligt redan av den anledningen att frågan om verkställighet av reststraff inte, med undantag för vissa allvarliga brott under övervakningstiden i villkorlig frihet, över hu-

vud taget kan aktualiseras utan ett nytt brott. För att tydliggöra detta föreslår utskottet att det i 1 mom. uttryckligen sägs att reststraff inte kan betraktas som i 7 kap. 5 § 2 mom. i strafflagen avsett strängaste straff.

När paragrafen kompletterats på föreslaget sätt kan utmätningen av den del av reststraffet som ska verkställas ses som en trefasig prövningsprocess där det enda kriteriet är utmättningsbestämmelsen i strafflagens 7 kap. Därefter gäller det för domstolen, vilket också framgår av paragrafstrukturen, att överväga om reststraffet kunde lämnas utan verkställighet med hänsyn till omständigheterna i 2 mom. Det handlar om att en stor del av prövotiden avtjänats innan det nya brottet ägde rum, att reststraffet är kort, att det straff som döms ut för de nya brottet är kort och att sanktionerna inte kumuleras, dvs. att andra konsekvenser av brottet eller straffet beaktas. När domstolen i enskilda fall prövar om reststraffet ska verkställas eller inte bör den väga in varje separat omständighet men också alla tillsammans. Här vill utskottet särskilt framhålla att domstolen i sitt övervägande av om reststraffet ska verkställas eller lämnas utan verkställighet bör väga in den del av prövotiden som förflutit utan brott, eftersom det kan få en person i villkorlig frihet att gå in för en brottsfri livsstil. För att prövningsskyldigheten klart ska framgå av bestämmelsen, föreslår utskottet att det i slutet av 1 mom. uttryckligen hänvisas till 2 mom.

Om domstolen med beaktande av det som föreskrivs i 2 mom. stannar för att reststraffet på grund av t.ex. dess längd ska verkställas, måste den därtill enligt 3 mom. ta ställning till hur mycket av reststraffet som ska verkställas. Utskottet menar att också denna prövning bör utgå från de i 2 mom. nämnda omständigheterna.

Förutom de ovan relaterade materiella frågorna i anknytning till verkställigheten av reststraff har utskottet fäst sig vid att paragrafen helt saknar processuella bestämmelser. Paragrafen utgår från att beslutet om reststraffet ska verkställas eller lämnas utan verkställighet uteslutande beror på domstolens prövning. Det hela rimmar enligt utskottets mening illa med den akusatoriska process som är kännetecknande för straff-

processen i dag. Processen innebär att det är åklagaren och ingen annan som ska utreda och driva ärendet vidare i huvudförhandlingen. Utskottet föreslår därför att början av 1 mom. kompletteras med att en domstol på yrkande av åklagaren kan besluta att ett reststraff ska verkställas. Detta står i samklang också med det faktum att åklagaren enligt 12 § måste yrka på det för att en person ska dömas till att avtjäna hela straffet.

Det tillägg som utskottet föreslagit stärker också den åtalades ställning vid en rättegång. När stämningen delges får den åtalade för det första information om att domstolen också kommer att behandla frågan om verkställighet av reststraff. Då får den åtalade tid på sig att bereda sig på att bemöta yrkandet och lägga fram utredningar särskilt om de omständigheter som nämns i den föreslagna paragrafen. För det andra innebär det lagfästa kravet på yrkande av åklagaren att åklagaren alltid före rättegången måste ta reda på de omständigheter som är relevanta med avseende på behandlingen av yrkandet. Framför allt måste åklagaren titta efter i dataregistret över behandlingen av brottmål om andra brottmål samtidigt är anhängiga på annat håll för samma person och det kan bli fråga om att besluta om verkställighet av samma reststraff. Eftersom åklagarna också har rätt att anlita polisens informationssystem, kan de få information också om ärenden som är på väg att tas upp till åtalsprövning. Genom att lagen ålägger åklagaren att vara aktiv, finns det en möjlighet att i görligaste mån säkerställa att domstolarna inte samtidigt beslutar att samma reststraff ska verkställas. Därigenom kan eventuella hävningssituationer undvikas.

Ikraftträdandebestämmelsen. Utskottet har gjort en omformulering i ikraftträdandebestämmelsens 2 mom.

Enligt 3 mom. i ikraftträdandebestämmelsen sker frigivning från sammanräknade straff villkorligt enligt den nu aktuella lagen, om de straff som skall räknas samman verkställs efter lagens ikraftträdande.

De föreslagna övergångsreglerna motiveras i propositionen (s. 52/I) i första hand med admi-

nistrativa skäl. Den nya lagen skulle alltså inte tillämpas på straff som håller på att verkställas när lagen träder i kraft, trots att det nya sättet att fastställa tidpunkten för villkorlig frihet är förmanligare för den dömda än det nuvarande. Grundlagsutskottet föreslår därför i sitt utlåtande med hänvisning till den internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter (FördrS 7—8/1976) och jämlikhetsaspekter att lagutskottet överväger att stryka 3 mom. i ikraftträdandebestämmelsen. Lagutskottet föreslår följaktligen att momentet stryks, vilket leder till en omnumrering av de senare momenten.

Utskottet har gjort en omformulering i 4 mom. (5 mom. i RP).

I 5 mom. (6 mom. i RP) har utskottet gjort en lagteknisk korrigering.

Ingressen. Utskottet har gjort en lagteknisk korrigering i ingressen.

2. Lag om förfarandet vid frigivning av långtidsfångar

1 §. Ansökan. I paragrafen föreskrivs hur förfarandet vid frigivning av långtidsfångar väcks vid Helsingfors hovrätt. Enligt 2 mom. ska Brottspåföljdsverket ge ett utlåtande till hovrätten om den ansökan fången gjort. I utlåtandet ska verket ange om det förordar eller motsätter sig frigivning. Brottspåföljdsverkets bedömning av förutsättningarna för frigivning och andra utredningar som gäller fången ska bifogas utlåtandet.

Av propositionsmotiven (s. 53/II) framgår det att Brottspåföljdsverket också ska ta ställning till om fången ska ställas under den övervakade frihet på prov som avses i 2 c kap. i strafflagen. På grund av frågans betydelse föreslår utskottet att en uttrycklig passus om detta tas in i lagen.

2 §. Inledande av förberedelsen av ärendet. Enligt 1 mom. kan en ansökan om frihet enligt 1 § göras tidigast två år före den möjliga tidpunkten för frigivning. Om ansökan förkastas kan ärendet enligt 2 mom. på nytt föras till hovrätten med två års intervaller. Den nya behandlingen i hov-

rätten kan inledas två år efter att den föregående förberedelsen inletts.

Att vänta två år på att få en ny ansökan till behandling efter att den tidigare förkastats är enligt utskottets mening en rätt lång tid, särskilt med hänsyn till att det alltid handlar om fångar som redan suttit av ett långt fängelsestraff. Om väntetiden efter ett avslag vore kortare än två år, kunde det uppmuntra fången att uppföra sig korrekt i fängelset medan han eller hon väntar på en ny chans till frigivning, menar utskottet. Därför föreslår utskottet att det i paragrafen föreskrivs att en ny ansökan får göras med ett års intervaller. Tiden räknas från hovrättens föregående avslag. Genom att väntetiden förkortas till ett år blir andra meningens om inledande av ny behandling i hovrätten obehövlig, menar utskottet och föreslår följaktligen att den stryks.

Utskottet har även fäst sig vid kommentaren i motiven (s. 54/II) att hovrätten enligt prövning ska kunna bestämma tidpunkten för frigivning så att den infaller t.ex. ett halvt år senare än den tidigaste möjliga tidpunkten enligt lag, när frigivning inte är möjlig när tiden är inne på grund av den tid som ärendets behandling kräver. Utskottet anser att förfarandet bara kan komma i fråga vid frigivning av någon som dömts till livstidsfängelse. Om det däremot gäller en fånge som förordnats att avtjäna hela straffet, följer av 2 c kap. 12 § 1 mom. i strafflagen att domstolen inte har någon prövningsrätt i fråga om frigivningstidpunkten utan fången ska friges villkorligt så snart han eller hon uppfyller de i paragrafen angivna villkoren.

3 §. Behandling av ärendet vid Helsingfors hovrätt. Utskottet har gjort en lagteknisk precisering i 1 mom.

5 §. Rättshjälp. I paragrafen sägs det att en fånge kan beviljas rättshjälp enligt rättshjälpslagen (257/2002) när ett ärende behandlas. Enligt 2 mom. ska kostnaderna för bevisning som bestämts av Brottspåföljdsverket betalas med statsmedel enligt lagen om bestridande av bevisningskostnader med statens medel (666/1972).

Av propositionsmotiven (s. 56/II) framgår det att fångar inte ska kunna förpliktas att ersätta bevisningskostnader som betalats med statsmedel. Detta är viktigt med tanke på fångens rättsliga ställning och utskottet föreslår att en uttrycklig bestämmelse om detta tas in i momentet. Dessutom har utskottet omformulerat momentet.

7 §. Hovrättens dom och 8 §. Ändringssökande. I paragraferna ingår regler för hovrättens domar och överklagande av dem. Med tanke på hurdana ärenden hovrätten ska avgöra är det enligt utskottets mening skäl att kalla avgörandena beslut och inte dom. Utskottet föreslår ändringar i detta syfte i paragraferna.

10 §. Kompletterande bestämmelser. Enligt paragrafen tillämpas vid sidan av den nu aktuella lagen bestämmelserna i rättegångsbalken om behandlingen av brottmål vid tingsrätten. Av motiven (s. 57/I) framgår att det är exempelvis rättegångsbalkens kapitel om domarjäv, upprätthållande av ordning, rättegångsombud och bevisning som ska tillämpas. Den föreslagna hänvisningen är emellertid inte helt exakt, eftersom de nämnda kapitlen gäller såväl tvistemål som brottmål. Dessutom bör det observeras att lagen om rättegång i brottmål (689/1997) innehåller bestämmelser om bl.a. handläggningsspråket vid behandlingen av brottmål. Av den anledningen föreslår utskottet att hänvisningen till gällande bestämmelser om behandlingen av brottmål görs allmän.

3. Lag om övervakning av villkorlig frihet

3 §. Övervakare. Enligt paragrafen är övervakaren en tjänsteman vid kriminalvårdsväsendet. Dessutom föreskrivs att en annan person kan förordnas att handla under ledning av övervakaren, samt om behörighetskraven för denna.

Grundlagsutskottet menar i sitt utlåtande att övervakarens biträde inte har en på så sätt självständig ställning att regleringen skulle framstå som problematisk med hänsyn till 124 § i grundlagen. Samtidigt påpekas dock att formuleringen i paragrafens 2 mom. felaktigt hänvisar till att

en person kan utses till biträde utan eget samtycke. Grundlagsutskottet har därför ansett det nödvändigt att regleringen i detta avseende förtydligas.

Lagutskottet föreslår att 2 mom. ändras enligt grundlagsutskottets utlåtande. Dessutom föreslår utskottet att paragrafen även i övrigt formuleras i samklang med 10 § i lagen om ungdomsstraff (1196/2004). I fråga om närmare motiveringar hänvisar lagutskottet till sitt betänkande om ungdomsstraff (se LaUB 11/2004 rd, s. 6).

4 §. Ställande under övervakning. I paragrafen föreskrivs de fall där en fånge som frigges villkorligt skall ställas under övervakning.

Utskottet har gjort en språklig justering i 1 mom.

Enligt propositionen är paragrafen i fråga om ställande under övervakning tämligen ovillkorlig. Ändå är det uppenbart att övervakningsförfarandet inte alltid behövs i de fall då en fånge i sig ingår i bestämmelsens tillämpningsområde. Ett sådant fall är till exempel om man har för avsikt att enligt 148 eller 149 § i utlänningslagen (301/2004) avlägsna eller utvisa en fånge ur landet. Att ställa under övervakning är onödigt också om en fånge som frigges villkorligt lider av en allvarlig sjukdom som kräver långvarig anstaltsvård. Också i vissa andra fall kan det vara motiverat att inte ställa en fånge under övervakning. Så kan det vara till exempel om en fånge företer en utredning om att han eller hon efter att ha friggetts villkorligt tänker flytta utomlands eller då reststraffet vid frigivningen är mycket kort. Med hänsyn till sådana fall föreslår utskottet att paragrafen kompletteras med ett nytt 2 mom. som föreskriver om undantag från regeln i 1 mom.

5 §. Övervakningens innebörd. Enligt paragrafen omfattar övervakningen regelbundna sammanträffanden mellan övervakaren och den övervakade. Övervakningen kan även omfatta uppgifter eller program som främjar den sociala handlingsförmågan. I paragrafen föreskrivs också om sammanträffandenas innebörd och om utarbetande av en övervakningsplan.

Grundlagsutskottet påpekar i sitt betänkande att regleringen om övervakningens innebörd med hänsyn till den straffrättsliga legalitetsprincip som fastställs i 8 § i grundlagen är anmärkningsvärt öppen för att ligga på lagnivå. Grundlagsutskottet menar att regleringen måste preciseras för att lagförslaget ska kunna behandlas i vanlig lagstiftningsordning.

Med hänvisning till grundlagsutskottets utlåtande föreslår lagutskottet att paragrafens 1 mom. kompletteras med en bestämmelse enligt vilken övervakningssammanträffandena samt de i momentet avsedda uppgifterna och programmen sammanlagt uppgår till maximalt 12 timmar per månad. Enligt uppgift räcker denna tid till för att täcka behovet av övervakning i praktiken. Samtidigt föreslår utskottet för tydlighetens skull en bestämmelse om att timantalet per månad inom ramen för denna maximimängd kan variera enligt förutsättningarna för en adekvat övervakning.

Vidare förutsätter utskottet att paragrafens 4 mom. ses över formuleringsmässigt och att i den finska texten begreppet "vankeusajan suunnitelma" ersätts med "rangaistusajan suunnitelma" i enlighet med förslaget till fängelselag. Termbytet föranleder ingen ändring i den svenska texten.

6 §. *Den övervakades skyldigheter.* I paragrafen föreskrivs att den övervakade är skyldig att delta i uppgörandet av en övervakningsplan, lämna övervakaren för övervakningen relevanta uppgifter samt iakttä det som övervakaren bestämmer och som är nödvändigt för övervakningen. Dessutom innehåller paragrafen ett förbud enligt vilket den övervakade inte får vara påverkad av alkohol eller andra berusningsmedel vid sammanträffandena med övervakaren.

Utskottet har gjort språkliga justeringar i 1 mom.

Enligt paragrafens 5 mom. ska den övervakade när övervakningen inleds underrättas om att försummelse att inställa sig hos övervakaren eller ett förfarande som bryter mot förbudet enligt 4 mom. kan leda till hämtning och grovt brott mot övervakningsskyldigheten enligt 11 § till

förverkande av den villkorliga friheten. I 10 och 11 § i det aktuella lagförslaget ingår omfattande bestämmelser om sanktioner för brott mot de skyldigheter som ingår i övervakningen. De bildar en skala som varierar i stränghet enligt brottets art. Den lindrigaste sanktionen är varning medan den strängaste innebär att den villkorliga friheten förverkas. Utskottet finner att det inte är en tillräcklig garanti för den övervakades rätts-säkerhet att han eller hon endast underrättas om hämtning och förverkande av villkorlig frihet som sanktion för brott. Utskottet menar att den övervakade ska få en utförlig redogörelse över sina skyldigheter, sanktioner för brott mot dem samt för det system i vilket sanktionerna är förankrade. Därför föreslår utskottet att momentet ska skrivas om i en mer allmän form.

7 §. *Övervakarens uppgifter.* Paragrafen föreskriver att övervakaren ska göra sig förtrogen med den övervakades förhållanden och se till att övervakningen inte försvårar den övervakades liv.

Enligt paragrafens 3 mom. ska dessutom den person som bistår övervakaren iakttä de föreskrifter och anvisningar som kriminalvårdsväsendet ger för verkställigheten av övervakningen. Utskottet föreslår att man ur momentet utesluter skyldigheten att iakttä anvisningar eftersom faktorer som avses vara förpliktande bör uttryckas i form av bestämmelser.

I momentet föreskrivs också att en person som bistår övervakaren är skyldig att underrätta kriminalvårdsväsendet om att den övervakade brutit mot sina skyldigheter samt mot föreskrifter i övervakningsplanen. Det sistnämnda hänvisar enligt utskottets uppfattning felaktigt till att man i övervakningsplanen separat kunde skriva in förpliktande bestämmelser. Därför föreslår utskottet att slutdelen av momentet ändras så att det tydligt framgår att den övervakades skyldigheter grundar sig antingen direkt på lag eller på bestämmelser utfärdade med stöd av lagen. Bestämmelser av den sistnämnda arten kan enligt 6 § 1 mom. i fråga om att stå i kontakt ingå i övervakningsplanen. Dessutom kan övervakaren enligt paragrafens 3 mom. för den övervaka-

de utfärda separata bestämmelser som är nödvändiga för genomförandet av övervakningen.

Utskottet har dessutom förtydligat momentet språkligt.

8 §. *Övervakning av användningen av berusningsmedel.* Utskottet har korrigerat ett fel i paragrafen. På svenska föranleds ingen ändring.

9 §. *Hämtning.* I paragrafen föreskrivs under vilka förutsättningar den övervakade kan hämtas till ett sammanträffande och hur hämtningen utförs.

Lagutskottet påpekade i sitt betänkande om lagen om ungdomsstraff (LaUB 11/2004 rd, s. 7) att hämtning och eventuellt hållande i förvar utgör ett betydande ingrepp i den personliga integriteten. Därför föreslog utskottet att villkoren för hämtning skulle preciseras så att hämtning bara kan komma i fråga om det t.ex. med hänsyn till den dömdes tidigare uppträdande är sannolikt att han eller hon utan hämtning skulle hålla sig undan också senare, redan avtalade möten. Utskottet föreslår en liknande precision i 1 mom. Hämtning kan alltså inte ske t.ex. om den övervakade normalt har infunnit sig till sammanträffanden med övervakaren och det därmed är något överraskande att han eller hon uteblivit.

Utskottet har gjort en språklig justering i 2 mom. som inte påverkar den svenska texten.

10 §. *Brott mot övervakningsbestämmelserna* och 11 §. *Grovt brott mot övervakningsskyldigheten.* Paragraferna utgör ett block med bestämmelser om påföljderna av att en övervakad försummar sina skyldigheter och om hur dessa bestäms.

Det är inte särskilt lätt att av paragraferna bilda sig en uppfattning om hurdan påföljdssystemet enligt den nya lagen strängt taget kommer att vara för de övervakade. Det beror dels på att reglerna är uppdelade på två olika paragrafer, dels på att paragraferna är snårigt skrivna. Dessutom är skillnaderna mellan villkoren för de olika påföljdsoptionerna delvis ytterst subtila, såsom uppdelningen allvarligt respektive grovt brott mot skyldigheten, och därför svåra att tillämpa.

Utskottet föreslår att reglerna komprimeras i 10 § för att de ska vara lättare att se hur påföljderna hänger ihop och successivt blir strängare. För att göra tillämpningen klarare föreslår utskottet också att villkoret i 1 mom. för skriftlig anmärkning inte ska vara att den övervakade "allvarligt" bryter mot den i momentet nämnda skyldigheten utan gör det "väsentligt". Det är också ett sätt att visa att "grovt brott" mot de skyldigheter den övervakade påförts — något som i det långa loppet kan leda till att det bestäms att en del av reststraffet ska verkställas — är ett brott mot skyldigheternas kärnområde av helt annan kaliber än i de fall som avses i 1 mom.

De nya 2 och 3 mom. motsvarar i sak propositionens 11 § 1 och 2 mom. Utskottet anser det befogat att det uttryckligen är allmänna åklagaren som vid domstol ska yrka på beslut om verkställighet av reststraff, eftersom allmänna åklagaren har den på brottmål baserade erfarenhet som behövs för ärenden av detta slag. Samma grundlösning förekommer i 17 § i lagen om ungdomsstraff (1196/2004).

Enligt propositionen kan domstolen bestämma att reststraff ska verkställas delvis bara på den grund att den anser att den övervakade förfarit på det sätt åklagaren påstått. Utskottet menar att detta ensamt inte är nog, eftersom de övervakades situation kan skilja sig markant från varandra. Detta kommer sig inte minst av att 4 § kräver övervakning när prövotiden överskrider ett år eller om brottet begåtts före 21 års ålder. När det handlar om grovt brott mot skyldigheterna bör domstolarna i 4 mom. få att i större omfattning än vad som föreslagits göra en helhetsbedömning av situationen. Utskottet föreslår följaktligen att domstolen får bestämma att reststraffet ska verkställas bara om det finns särskilda skäl med hänsyn till den övervakades person och orsakerna till överträdelserna. I regel föreligger ett sådant särskilt skäl när den övervakade helt uppenbart med beråd grovt åsidosatt sina skyldigheter. Å andra sidan kan orsaker förknippade med den övervakades person tala mot ett verkställighetsbeslut, om den övervakade ännu inte fyllt 21 år. I sådana fall gäller det enligt utskottets mening att i görligaste mån försöka und-

vika att den unga tvingas återvända till fängelse, hur kort tid det än är fråga om. När domstolen funderar på om reststraffet ska verkställas eller inte bör den också väga in konsekvenserna av en eventuell fängelsevistelse för den övervakade anställning eller pågående studier.

Utskottet föreslår att innehållet i 11 § i propositionen flyttas över till 10 §. Till följd härav stryks 11 § och de efterföljande paragraferna får nytt nummer.

13 (14) §. Närmare bestämmelser. I paragrafen ingår ett bemyndigande att utfärda förordning. Det ger statsrådet rätt att genom förordning utfärda närmare bestämmelser om bl.a. brott mot övervakningsbestämmelserna eller övervakningsskyldigheten. Men enligt utredning till utskottet är det dock meningen att utfärda kompletterande bestämmelser till den av utskottet föreslagna 10 § om det förfarande genom vilket de i den paragrafen angivna påföljderna bestäms. Utskottet föreslår att bemyndigandet omformuleras för att motsvara syftet.

5. Lag om ändring av 1 § i lagen om skadestånd för olycksfall åt personer som intagits i särskilda straff-, underhålls- och vårdanstalter

1 §. Paragrafen föreskriver att lagen ska tillämpas på personer som i stället för att hållas på anstalt har förordnats till eller placerats i arbete utför anstalten eller som utför vissa till straffet hörande uppgifter. Efter att regeringen lämnat propositionen har paragrafen ändrats i samband med ungdomsstraffreformen genom en lag som trädde i kraft den 1 januari 2005 (1198/2004). Därför bör "ungdomstjänsten" ändras till "ungdomsstraffet". Därtill bör ingressen ses över.

8. Lag om ändring av 21 § i lagen om samarbete mellan Finland och de övriga nordiska länderna vid verkställighet av domar i brottmål (Nytt lagförslag)

21 §. I 1 mom. ingår bestämmelser om hur man ska förfara i Finland om en i Island, Norge,

Sverige eller Danmark villkorligt frigiven person hos oss förklaras ha förverkat sin villkorliga frihet. Enligt den gällande regeln ska justitieministeriet omvandla den ännu icke utståndna delen av straffet till ett lika långt fängelsestraff. Därefter ska det omvandlade straffet verkställas i Finland såsom om försättandet i villkorlig frihet skulle ha skett i Finland.

Denna lag föreslås inte bli ändrad i propositionen.

Den gällande bestämmelsen är inte korrekt med tanke på att ett reststraff som ska verkställas bestäms först efter att justitieministeriet omvandlat straffet. Eftersom hela regelverket om villkorlig frihet nu ses över, föreslår lagutskottet att riksdagen samtidigt godkänner ett nytt lagförslag där det föreskrivs att 2 c kap. 14 § i strafflagen, som gäller beslut om verkställighet av reststraff, också ska tillämpas när en i ett annat nordiskt land villkorligt frigiven person i Finland förklaras förverka sin villkorliga frihet.

Lagarnas ikraftträdandetidpunkt

Enligt propositionen avses lagarna träda i kraft den 1 januari 2006. Lagarna hänger materiellt samman med förslaget till fängelselag i RP 263/2004 rd. Utskottet påpekar att om fängelselagen träder i kraft vid en senare tidpunkt är det motiverat att skjuta fram ikraftträdandetidpunkten för också de nu aktuella lagarna.

Lagmotionen

Av orsaker som framgår av de allmänna motiven tillstyrker utskottet propositionens förslag att systemet med villkorlig frigivning ska kvarstå. Som en följd härav föreslår utskottet att lagmotion LM 149/2003 rd förkastas.

Förslag till beslut

Med stöd av det ovan anförda föreslår lagutskottet

att lagförslag 4, 6 och 7 godkänns utan ändringar,

att lagförslag 1—3 och 5 godkänns med ändringar (*Utskottets ändringsförslag*),

att det nya lagförslaget 8 godkänns (*Utskottets nya lagförslag*) och

att lagmotion LM 149/2003 rd förkassas.

Utskottets ändringsförslag

1.

Lag

om ändring av strafflagen

I enlighet med riksdagens beslut
upphävs i strafflagen av den 19 december 1889 (39/1889) 2 kap. 2 §, sådan den lyder i lag 697/1991,
ändras 2 kap. 13 § och 6 kap. 15 §, sådana de lyder, 2 kap. 13 § i lag 352/1990 och 515/2003 samt 6 kap. 15 § i sist nämnda lag (*utesl.*), samt
fogas till lagen ett nytt 2 c kap. som följer:

2 kap.	<i>Villkorlig frigivning</i>
Om straffen	5 §
13 § (Som i RP)	<i>Definition och bestämmande av villkorlig frigivning</i>
2 c kap.	Villkorlig frigivning innebär att en fånge som dömts till ovillkorligt fängelsestraff får avtjäna resten av straffet i frihet. (<i>Utesl.</i>)
Om fängelse	Den som avtjänar ett fängelsestraff på viss tid skall frigis villkorligt, om inte något annat följer av 9 §, när han eller hon avtjänat två tredjedelar av straffet <i>eller hälften av straffet för ett brott</i> som han eller hon begått före 21 års ålder (<i>utesl.</i>). En fånge som under tre år före brottet inte avtjänat ett fängelsestraff i ett fängelse skall frigis villkorligt när hälften av straffet <i>eller en tredjedel av straffet för ett brott som han eller hon begått före 21 års ålder avtjänats</i> . Sistnämnda kvotdel kan tillämpas även om personen i fråga under tre år före brottet i fängelse har avtjänat förvandlingsstraff för böter eller straff för civiltjänstgöringsbrott enligt 26 § i civiltjänstlagen (1723/1991). Det avdrag för frihetsberövanden
<i>Allmänna bestämmelser</i>	
1—4 § (Som i RP)	

de som avses i 6 kap. 13 § i denna lag skall reduceras av förutnämnda kvotdelar och den kvotdel som avses i 12 § 1 mom.

(3 mom. som i RP)

6 §

Villkorlig frigivning i fråga om ett gemensamt fängelsestraff

Om de olika brott som har begåtts av den som avtjänar ett gemensamt fängelsestraff leder till att olika kvotdelar enligt 5 § 2 mom skall tillämpas, skall han eller hon friges villkorligt enligt den större kvotdelen.

7 §

(Som i RP)

8 §

Övervakad frihet på prov

För att en fånges anpassning i samhället skall främjas kan fången placeras i *med tekniska anordningar eller på annat sätt särskilt övervakad frihet på prov* utanför fängelset tidigast sex månader före den villkorliga frigivningen.

Övervakad frihet på prov förutsätter att

1) friheten *främjar genomförandet av den plan för strafftiden som avses i 4 kap. 6 § i fängelselagen,*

(2 punkten som i RP)

3) fången förbinder sig att avstå från berusningsmedel och *sådana dopningsmedel som avses i 44 kap. 16 § i strafflagen* och förbinder sig att genomgå kontroll av drogfrihet enligt 16 kap. 7 § 3 mom. i fängelselagen,

(4—6 punkten som i RP)

(3—5 mom. som i RP)

Bestämmelser om sökande av ändring i ett beslut enligt 3 mom. finns i 20 kap. i fängelselagen och *bestämmelser om beslutanderätten när det gäller övervakad frihet på prov i 21 kap. i nämnda lag.*

9 §

Uppskov med villkorlig frigivning

(1—3 mom. som i RP)

Bestämmelser om sökande av ändring i beslut om uppskov med villkorlig frigivning finns i 20 kap. i fängelselagen och *bestämmelser om beslutanderätten när det gäller uppskov i 21 kap. i nämnda lag.*

10 §

Villkorlig frigivning från fängelse på livstid

Den som dömts till fängelse på livstid kan friges villkorligt tidigast när *det förflutit tolv år av fängelsetiden.* En fånge som dömts till fängelse på livstid för ett brott som han eller hon begått före 21 års ålder kan friges villkorligt tidigast när *det förflutit tio år av fängelsetiden.*

När frågan om villkorlig frigivning prövas, skall vikt fästas vid arten av det eller de brott som ledde till fängelse på livstid, vid den dömdes eventuella senare brottslighet samt vid de omständigheter som avses i 9 § 2 mom. *Genomförandet* av den plan för strafftiden som avses i 4 kap. 6 § i fängelselagen och fångens uppförande under fängelsetiden också i övrigt skall beaktas när frigivning prövas.

Innan en fånge friges villkorligt från fängelse på livstid, kan *han eller hon* försättas i övervakad frihet på prov. Om Brottsförhållningsverket anser att frigivning som avses i 2 mom. måste omprövas för ett brott som fången begår under övervakad frihet på prov, skall verket föra ärendet till Helsingfors hovrätt för ny behandling.

(4 mom. som i RP)

11 §

Avtjänande av hela straffet i fängelse

När en domstol dömer ut ett straff, kan den på yrkande av åklagaren besluta att den dömda friges från fängelset först när han eller hon avtjänat hela den ådömda strafftiden, om

1) gärningsmannen döms till straff på viss tid, minst tre år, för mord, dråp, dråp under förmild-

rande omständigheter, grov misshandel, grov våldtäkt, grovt sexuellt utnyttjande av barn, grovt rån, grov skadegörelse, grovt krigföringsbrott, grov kränkning av mänskliga rättigheter under undantagsförhållanden, folkmord, *grov människohandel*, tagande av gisslan, grovt äventyrande av andras hälsa, kärnladdningsbrott, kapning, brott som begås i terroristiskt syfte eller för försök till något sådant brott eller delaktighet i det,

(2 och 3 punkten som i RP)

När ett gemensamt fängelsestraff på viss tid döms ut för två eller flera brott, förutsätter det beslut som avses i 1 mom. att åtminstone ett av brotten är ett brott som nämns i *sagda moment och att straffet för detta brott skulle vara ett fängelsestraff på viss tid i minst tre år om straffet dömdes ut separat.*

12 §

Ny domstolsbehandling

Den som förordnats att avtjäna hela strafftiden skall friges villkorligt efter att ha avtjänat fem sjättedelar av straffet, om han eller hon inte längre skall anses vara synnerligen farlig för någon annans liv, hälsa eller frihet. Enligt det här momentet, kan villkorlig frigivning ske tidigast när det förflutit *tre* år av fängelsetiden.

(2—4 mom. som i RP)

13 §

Prövotid i villkorlig frihet

(1 mom. som i RP)

För *den som dömts till fängelse på livstid* är prövotiden i villkorlig frihet och reststraffet tre år. Om den som förordnats att avtjäna hela strafftiden, begår ett brott som avses i 14 § 1 mom., inom tre år efter han eller hon frigivits från avtjänande av hela strafftiden i fängelse, utgör det en straffskärpningsgrund.

(3 mom. som i RP)

14 §

Beslut om verkställighet av reststraff

En domstol kan *på yrkande av åklagaren* besluta att ett reststraff skall verkställas, om den dömde under prövotiden begår ett brott för vilket han eller hon enligt domstolens prövning skall dömas till ovillkorligt fängelse och för vilket åtal väckts inom ett år från utgången av prövotiden. Med iakttagande av bestämmelserna i 7 kap. bestäms då ett gemensamt ovillkorligt fängelsestraff på basis av det reststraff som skall verkställas, det straff som döms ut för det brott som begåtts under prövotiden samt de fängelsestraff som samtidigt döms ut för andra brott. *Reststraffet skall emellertid inte anses som det strängaste straff som avses i 5 § 2 mom. i nämnda kapitel. När domstolen bestämmer längden av det reststraff som skall verkställas skall den beakta det som föreskrivs i 2 mom.*

(2—4 mom. som i RP)

6 kap.

Om bestämmande av straff

15 §

(Som i RP)

(1 mom. som i RP)

När domstolen, innan lagen träder i kraft, har beslutat att ett reststraff skall verkställas, är reststraffets längd den tid, som återstod när han eller hon frigavs villkorligt, dock högst en månad. *Den som är internerad i tvångsinrättning skall avtjäna hela reststraffet.*

(3 mom. *utesl.*)

(3 mom. som 4 mom. i RP)

Bestämmelserna i denna lag tillämpas på *den som dömts till fängelse på livstid.*

Bestämmelserna i 2 c kap. 12 § skall tillämpas på fångar som är internerade i tvångsinrättning. Kvotdelen 5/6 räknas av summan av det straff, som verkställs och reststraffet.

(6 och 7 mom. som 7 och 8 mom. RP)

2.

Lag

om förfarandet vid frigivning av långtidsfångar

I enlighet med riksdagens beslut föreskrivs:

1 §

Ansökan

(1 mom. som i RP)

Brottspåföljdsverket skall ge ett utlåtande om ansökan till hovrätten. Brottspåföljdsverket skall i utlåtandet konstatera huruvida verket förordar eller motsätter sig frigivning och om fången skall placeras i övervakad frihet på prov enligt 2 c kap. i strafflagen. Brottspåföljdsverkets bedömning av förutsättningarna för frigivning och andra utredningar som gäller fången skall bifogas utlåtandet.

(3 och 4 mom. som i RP)

2 §

Inledande av förberedelsen av ärendet

(1 mom. som i RP)

Om fången inte friges villkorligt, kan ärendet (*utesl.*) föras till hovrätten på nytt ett år efter ett beslut där ansökan förkastas. (*Utesl.*)

3 §

Behandling av ärendet vid Helsingfors hovrätt

Fången får lägga fram en nödvändig utredning i ärendet. Hovrätten skall höra fången med anledning av det utlåtande som avses i 1 § 2 mom. och den ansökning som avses i 3 mom. i samma paragraf.

(2—4 mom. som i RP)

4 §

(Som i RP)

5 §

Rättshjälp

(1 mom. som i RP)

De kostnader om åsamkats ett vittne eller någon annan person som Brottspåföljdsverket åberopat för att utreda ärendet skall betalas med statsmedel enligt bestämmelserna i lagen om bestridande av bevisningskostnader med statens medel (666/1972). Fången kan inte förpliktas att ersätta staten för dessa kostnader.

6 §

(Som i RP)

7 §

Hovrättens beslut

Om hovrätten beslutar att den dömda skall frigges villkorligt, skall dagen för frigivning bestämmas samt ett yttrande om eventuell frihet på prov ges i beslutet.

Om en muntlig förhandling ordnas i saken, skall beslutet avkunnas inom 30 dagar efter den dag då den muntliga förhandlingen avslutades. Om domen inte av särskilda skäl kan avkunnas inom den nämnda utsatta tiden, skall den avkunnas så snart som möjligt. I andra fall än de som avses i 4 § 2 mom. skall beslutsöverläggningen dock ordnas omedelbart efter att den muntliga

förhandlingen avslutats eller senast följande vardag.

I fråga om *beslutet*, gäller dessutom i tillämpliga delar bestämmelserna om hovrättsavgöranden i 24 kap. i rättegångsbalken.

8 §

Ändringssökande

Ändring i hovrättens beslut med anledning av en ansökan samt i hovrättens beslut med stöd av 5 § får sökas genom besvär hos högsta domstolen, om högsta domstolen med stöd av 30 kap. 3 § i rättegångsbalken meddelar besvärstillstånd. Bestämmelserna om sökande av ändring i ärenden som hovrätten behandlat som andra instans

skall iakttas vid behandlingen av ärendet i högsta domstolen.

9 §
(Som i RP)

10 §

Kompletterande bestämmelser

Gällande bestämmelser om behandlingen av brottmål vid tingsrätten skall dessutom iakttas vid behandling av ärenden, om inte något annat bestäms i denna lag.

11 §
(Som i RP)

3.

Lag**om övervakning av villkorlig frihet**

I enlighet med riksdagens beslut föreskrivs:

1 och 2 §
(Som i RP)

3 §

Övervakare och person som bistår denne

(1 mom. som i RP)

Om en ändamålsenlig verkställighet av övervakningen kräver det kan en person som samtycker till uppdraget förordnas att bistå övervakaren, förutsatt att denna person har en för uppdraget lämplig utbildning inom det sociala området, i ungdomsarbete eller i pedagogik samt erfarenhet av dessa. Av särskilda skäl kan även någon annan lämplig person förordnas till uppdraget. På den som bistår en övervakare tillämpas språklagen (423/2003) (utesl.) och bestämmelserna om straffrättsligt tjänsteansvar (utesl.).

Kriminalvårdsväsendet ingår ett avtal med den som förordnas att bistå en övervakare om skötseln av uppdraget samt beslutar om arvode och kostnadsersättning som skall betalas till denne av statens medel.

4 §

Ställande under övervakning

En fånge som friges villkorligt ställs under övervakning, om

- 1) prövotiden överskrider ett år,
- 2) brottet har begåtts före 21 års ålder, eller
- 3) fången själv begär det.

Utan hinder av det som föreskrivs i 1 mom. behöver fången inte ställas under övervakning, om övervakning med hänsyn till syftet med den är klart obehövlig på grund av att fången för-

väntas avlägsna sig från landet, lider av en allvarlig sjukdom eller om det finns andra särskilda skäl. (Nytt)

5 §

Övervakningens innebörd

Övervakning omfattar regelbundna sammanträffanden mellan övervakaren och den övervakade med hjälp av vilka den övervakades förhållanden och förändringarna i dem följs och vilkas syfte är att främja den övervakades förmåga att bära ansvar och att fungera på ett godtagbart sätt i samhället. Övervakningen kan även omfatta uppgifter eller program som främjar den sociala handlingsförmågan. *Sammankomsterna samt de uppgifter och program som ingår i övervakningen får uppta högst 12 timmar per månad. Antalet timmar per månad kan variera under övervakningen på det sätt som en ändamålsenlig verkställighet förutsätter.*

(2 och 3 mom. som i RP)

Övervakningsplanen *skall samordnas med* planen för strafftiden. Uppgörandet av planen skall i nödvändig utsträckning ske i samarbete med placeringsenheten, fängelset, fångens hem- eller boningskommun samt andra myndigheter, *(utesl.)* privata sammanslutningar och enskilda.

6 §

Den övervakades skyldigheter

Den övervakade är skyldig att delta i uppgörandet av en övervakningsplan och att stå i kontakt med övervakaren på det *preciserade* sätt som bestäms i övervakningsplanen.

(2—4 mom. som i RP)

När övervakningen inleds skall den övervakade underrättas *om vilka påföljderna kan bli av att han eller hon försummar sina skyldigheter enligt denna paragraf.*

7 §

Övervakarens uppgifter

(1 och 2 mom. som i RP)

Den som med stöd av 3 § 2 mom. bistår en övervakare skall (utesl.) dessutom iaktta de föreskrifter (utesl.) som Kriminalvårdsväsendet ger för verkställigheten av övervakningen samt underrätta Kriminalvårdsväsendet om överträdelser av sådana skyldigheter som föreskrivs den övervakade i denna lag eller påförs honom eller henne med stöd av denna lag.

8 §

(Som i RP. Utskottets ändringsförslag påverkar inte den svenska texten.)

9 §

Hämtning till ett sammanträffande med övervakaren

Om den övervakade utan någon godtagbar anledning som övervakaren är medveten om uteblir från ett sammanträffande med övervakaren och om det är sannolikt att han eller hon håller sin undan dessa sammanträffanden eller om den övervakade vid ett sammanträffande bryter mot ett förbud enligt 6 § 4 mom. kan den övervakade hämtas till följande sammanträffande som övervakaren särskilt bestämmer. Polisen skall lämna handräckning för hämtningen, om inte hämtningen skall anses uppenbart oändamålsenlig.

(2 mom. som i RP. Utskottets ändringsförslag påverkar inte den svenska texten.)

10 §

Brott mot skyldigheter som påförts den övervakade

Om den övervakade utan godtagbar orsak försummar att iaktta en skyldighet enligt 6 §, eller annars väsentligt bryter mot en föreskrift som givits honom eller henne med stöd av nämnda paragraf skall Kriminalvårdsväsendet ge den övervakade en skriftlig varning. Innan varningen ges skall den övervakade få tillfälle att höras. *Varning får emellertid inte ges om det besluts att hämtning enligt 9 § skall ske på grund av försummelsen eller överträdelsen.*

Om den övervakade inte heller efter hämtningen iakttar sin skyldighet att stå i kontakt med övervakaren eller om han eller hon på annat sätt grovt bryter mot sina skyldigheter enligt 6 § skall kriminalvårdsverket utan dröjsmål underrätta allmänna åklagaren om detta. (Nytt 2 mom.).

Om allmänna åklagaren gör den bedömningen att en del av reststraffet bör verkställas till följd av den övervakades förfarande enligt 2 mom. skall åklagaren utan dröjsmål framställa ett yrkande om detta till den domstol som i första instans har avgjort det brottmål som resulterat i villkorligt fängelse eller inom vars domkrets den övervakade bor eller vistas stadigvarande. (Nytt 3 mom.)

Om domstolen konstaterar att den övervakade har förfarit på ett sådant sätt som avses i 2 mom. och om det med hänsyn till den övervakades person och orsakerna till överträdelsen bedömt som en helhet finns särskilda skäl kan den bestämma att minst fyra och högst 14 dagar av reststraffet skall verkställas. (Nytt 4 mom.)

11 §
(Utesl.)

11 och 12 (12 och 13) §
(Som i RP)

13 (14) §

Närmare bestämmelser

Närmare bestämmelser om ordnande av övervakning på det sätt som avses i 3 § 2 mom., de handlingar som hänför sig till övervakningen, förfarandet vid bestämmande av i 10 § avsedda påföljder för den övervakade och ersättning av resekostnader utfärdas genom förordning av statsrådet.

14 (15) §
(Som i RP)

5.

Lag

om ändring av 1 § i lagen om skadestånd för olycksfall åt personer som intagits i särskilda straff-, underhålls- och vårdanstalter

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i lagen av den 30 december 1946 om skadestånd för olycksfall åt personer, som intagits i särskilda straff-, underhålls- och vårdanstalter (894/1946) 1 § 3 mom., sådant det lyder i lag 1198/2004, som följer:

1 §

Denna lag tillämpas även på den som i stället för att hållas i anstalt har förordnats till eller placerats i arbete utanför anstalten eller som utför arbete eller uppgift som hör till samhällstjänsten

eller *ungdomsstraffet*. Lagen tillämpas dessutom på den som utför uppgifter eller fullföljer program som ingår i övervakning av villkorlig frihet.

Denna lag träder i kraft den

20 .

Utskottets nya lagförslag

8.

Lag

om ändring av 21 § i lagen om samarbete mellan Finland och de övriga nordiska länderna vid verkställighet av domar i brottmål

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i lagen av den 20 juni 1963 om samarbete mellan Finland och de övriga nordiska länderna vid verkställighet av domar i brottmål (326/1963) 21 § 1 mom., sådant det lyder i lag 621/1974, som följer:

21 §

Om en i Danmark, Island, Norge eller Sverige villkorligt frigiven person i Finland förklaras förverka sin villkorliga frihet, kan domstolen bestämma att reststraffet skall verkställas i enlighet med 2 c kap. 14 § i strafflagen såsom om för-

sättandet i villkorlig frihet skulle ha skett i Finland.

— — — — —

Denna lag träder i kraft den 20 .

Helsingfors den 15 juni 2005

I den avgörande behandlingen deltog

ordf. Tuija Brax /gröna
vordf. Susanna Rahkonen /sd
medl. Esko Ahonen /cent
Lasse Hautala /cent
Tatja Karvonen /cent
Petri Neittaanmäki /cent
Heli Paasio /sd
Lyly Rajala /saml
Jukka Roos /sd

Tero Rönni /sd
Petri Salo /saml
Pertti Salovaara /cent
Minna Siirö /vänst
Timo Soini /saf
Astrid Thors /sv
Marja Tiura /saml
Jan Vapaavuori /saml.

Sekreterare var

utskottsråd Risto Eerola.

